

Hermansberg

De wolken spleten open, ze verdwenen tussen de bergen en de zon brak door in een alles overstralende glans. De vogels zongen vrolijker in de oplichtende bomen, alles glimlachte. Rondom ons was het alsof al die kleine, menselijke hartstochten weken voor de zegevierende naastenliefde. Hoe is het mogelijk, riep ik, om elkaar te ontwijken, te bespotten, te haten, te vervolgen? Mensen tegenover mensen? Naties tegenover naties? Broeders tegenover broeders? Vrienden tegenover vrienden? Onbegrijpelijke gespletenheid onder de stralen van dezelfde zon!

Duitsers, Fransen, Engelsen, Nederlanders, Denen, Noren, Zweden, Pruisen, Polen, Hongaren, Italianen, Spanjaarden, Portugezen, zijn jullie niet allemaal mensen? Allemaal, als mens, gelijk? Verschillende vormen, verschillende kleuren, verschillende klanken, maar vertel me, meetkundige, welke vorm is voor jou het belangrijkste, het vierkant of de cirkel? Vertel me, schilder, welke kleur van de regenboog is je het liefste? Vertel me, musicus, welke toonsoort is voor jou het meest onmisbaar? En toch kunnen jullie de verhoudingen tussen en de invloed op elkaar van de vormen, de kleuren en de klanken binnen eindige, begrensde sferen berekenen, terwijl daarentegen de verschillende volkeren zich verliezen in de cirkel van de eeuwigheid. Welke historicus heeft gemeten, welke filosoof heeft het gedurfd de bijdrage van de verschillende naties aan het bereiken van het hoofddoel tegen elkaar af te wegen? Een belachelijke onderneming! Op een bepaald moment, tijdens de een of andere scène van het grote drama, waarin toneelspelers aan zijn momentane verloop hun bijdrage leveren, is het zo ongeveer te bepalen. Maar om de belangrijkheid van hun rol in het grote geheel te bepalen, hun invloed op het ontwarren van de knoop, ieders meer of mindere onmisbaarheid is kennis over de catastrofe nodig, moet je het stuk tot aan het eind hebben gezien. Wie kan ervoor instaan dat deze of gene acteur, die verdween in de lopende scène, niet weer opkomt in een volgende? En als hij niet weer opkomt, kan ik dan midden in het mij onbekende stuk beoordelen in hoeverre zijn korte optreden meer of minder bijdroeg aan de gehele strekking dan het breedvoerigere optreden van een andere speler? Italië, Frankrijk, Engeland hebben tot nu toe meer lawaai gemaakt op het historisch toneel dan Duitsland, Spanje, Denemarken – voor hun spel werd in elk geval meer geapplaudisseerd, maar wie heeft die achter een alwetend masker verborgen toeschouwers verteld, dat de laatste rollen al gespeeld zijn? Wat als de trage opkomst van Duitsland juist daardoor langer zich laat gelden? Wat als Spanje's langdurige onderdrukking op een dag een des te machtiger omslag toont, zoals de sterker gespannen boog op het moment van loslaten de pijl met een dubbele snelheid wegschiet? Wat als Denemarken in zijn rustige sluimer zijn krachten verzamelde voor het noodzakelijke werk op de laatste dag?¹

Er bestaan ongetwijfeld nutteloze, verachtelijke individuen in de staat; maar er bestaat geen nutteloze, verachtelijke staat in Europa. Zelfs Rusland met zijn ongelooflijke onbeschaafdheid en barbarij, die walvis wiens hoofd het Westen neerdrukt, en wiens staart zich over het Oosten uitspreidt, zal zeker op een dag vooral de meest kortzichtige tonen, dat het tot meer in staat is dan ruimte op aarde in te nemen. Naties zijn letters in het alfabet van de mensheid, maar daarin is geen 'X' te vinden, geen overbodige letter. Een strijd om de rangorde tussen 'A' en 'O' of tussen 'L' en 'N' zou minder belachelijk zijn dan de afkeer van naties voor elkaar.

Natiehaat, natieafkeer zijn ware – en van alle de brutaalste, de meest domdrieste, domste, onvergeeflijke – blasfemieën! En als deze of gene natie dan een ergerlijke of

¹ Het morgenrood van deze mooie dag is werkelijk doorgebroken in mijn geboorteland. Een heldenmoed aankondigende heerlijke geest lijkt zijn zegenende vleugels uit te breiden over Kimbrië. Een serieuze aanpak voor het bereiken van de belangrijkste staatsdoelen kenmerkt het laatste regeringsjaar van Christian VII, en zijn zoon Frederik heeft tot vreugde van Denemarken en tot bewondering van vreemde staten een zekere gang naar onsterfelijkheid aangevangen.

onaanzienlijke rol speelt – wie heeft de schuld? Een volk verachten staat bijna gelijk aan het verachten van de mensheid. Beter gezegd: degene die het ene volk veracht, doet zichzelf te kort als hij denkt een ander volk te achten. Is het mogelijk, is het menselijk mogelijk dat het Spaans of het Frans, het Duits of het Deens of het Nederlands dat mensenlippen kunnen vormen in mensenoren kan klinken als scheldwoorden? Nee, dat is niet menselijk mogelijk, maar helaas, het is onmenselijk werkelijk! Wee de dwaze godslasteraar die voor het eerst op beledigende toon het woord 'Deen' uitspraak, die voor het eerst het woord op papier hoonde, maar wee ook de dwaze godslasteraar die voor het eerst de schandelijke toon zette, waarin het woord 'Duitser' regelmatig klinkt op sommige lippen en in sommige bladen!² O, ze verdienen te worden gebrandmerkt met een misdadige naamsbekendheid en zo hard te worden uitgefloten dat de echo van hun schanddaden nog in verre eeuwen is te horen. Geen majesteitsschennis is te vergelijken met die van hen. Ze begaan een misdaad zowel tegen de overste majesteit – een geheel volk – op aarde als tegen de hoogste majesteit in de hemel.

O, dat negatieve patriottisme, dat nietige wezen, dat zich voordoet als belangrijk en pocht met een vlam, maar waarvan het karakter de eerste vonk al dooft, het spook – hoe zal ik het beschrijven – landverrader met Cato-masker. De patriot houdt van zijn land, eert zijn natie, werkt voor zijn volk – die parodistische schaduw van een karikatuur haat, bespot en vervolgt het onbekende! Het is als wanneer de tirannieke echtgenoot zijn vrouw zijn liefde wil tonen door constant haar zus te beledigen. Het is onmogelijk, zegt Rousseau, van één vrouw te houden, als je niet een liefhebbend ik weet niet wat voor het vrouwelijk geslacht hebt. Het is onmogelijk, durf ik te beweren, werkelijk van zijn geboorteland te houden en andere te haten.

Maar het is zo oneindig gemakkelijker op vreemdelingen te schelden dan iets voor zijn eigen mensen te doen – het positieve patriottisme kost zo onnoemelijk veel meer en maakt lang niet zoveel lawaai en opzien. Schelden naar de ene kant en vleien naar de andere vergt alleen maar longen – de stille handelingen van de echte patriot daarentegen komen uit het hart. Geen wonder dat die grote monden, die hersenloze en harteloze mensen liever kiezen voor de gemakkelijke uitspraken dan voor de intensieve handelingen.

Ik zou mezelf schuldig maken aan diezelfde misdaad, als ik ook maar een moment de gedachte had dat een heel volk er zo over dacht. Nergens kan een natie uit louter negatieve patriotten bestaan zonder zichzelf te vernietigen. Tevergeefs verzekert men mij in het grote franse woordenboek, dat men zich in Frankrijk in het algemeen bedient van het woord 'Duitser' om een ruwe, wrede, beschonken kerel aan te duiden.³ Ik geloof er helemaal niets van, behalve dat van die enkele, ruwe, wrede en beschonken kerels die met dat 'men' worden aangeduid. Ook in mijn geboorteland zouden sommige van zulke 'mennen' graag hun luisteraars en lezers inbeelden dat de toon waarin zij het woord 'Duitser' gebruiken normaal is. Maar wee mij als ik ook maar een deel Denen zo'n laaghartige toon aanwrijven. Nee, alleen het schuim en het uitschot van de natie, die verachtelijke troep, die gezamenlijk met het vuil en rotzooi van alle andere naties, een eigen natie voor zichzelf vormen – alleen deze paar kikkers, wier natuur het nu eenmaal is te kwaken – vertrouw ik die onophoudelijke blasfemieën toe. Ze bezitten inderdaad het vermogen om te doen alsof ze met velen zijn, maar het is met hen als met godslasteraars, windbuilen op een bal of walnootbeschoeide katten op een zolder – als je goed kijkt, zijn het er maar een paar die het lawaai veroorzaken. Dat enkele onwetende

² Opvallend is het dat de naam 'Duitser' zeventienhonderd jaar geleden, toen de natie nog ruw, wild en barbaars was, bij de eigengereide, trotse Romeinen een erenaam was, die iedereen tot aan de keizer toe graag wilde hebben. En toch waren de Duitsers feitelijk Rome's dodelijkste vijanden.

³ On se sert encore du mot *Allemand*, mal à propos sans doute, pour designer un homme grossier, brutal, ivrogne. On dit: c'est un *Allemand*. Dit verwijst naar Voltaire's *Mot de desespoir*, toen Keizer Joseph, tot zijn grote schrik Ferncy voorbij reed zonder hem en zijn grote aan het raam genodigde gezelschap een blik waardig te keuren. "Voilà," zei hij tegen de anderen terwijl hij het raam weer sloot, "un *Allemand* qui court la Poste. C'était peut être bien à propos.

mensen, dat een groot deel van de in alle standen en onder allerlei titels en orden voorkomende gepeupel hun lange oren uitsteken en mechanisch hun scheldwoorden nabouwen is normaal. Maar al deze echo's verdienen verdraagzaamheid. Het zou net zo dom en dwaas zijn daarom boos op hen te worden, als om de zee af te ranselen vanwege al te hoge golven, of kinderen voor verkeerd gebruikte begrippen. Alleen tegen hen, die de ergernis veroorzaken is boosheid gerechtvaardigd. Alleen deze mensen beziet de volksvriend met afschuw. En ik herhaal het, in een rotsvast vertrouwen in de edelmoedigheid van mijn natie, vast overtuigd van zijn algemene rechtschapenheid – deze aanstichters van de ergernis, deze werkelijke misdadigers, die ik zeker niet overweeg te benoemen met de scheldnaam nationale gifmengers, zijn slechts met weinigen.

Ze zijn met weinigen, heel weinigen, en ik hoop, nee, ik weet met absolute zekerheid dat er spoedig niemand meer zal zijn. Het morgenrood is er al en de zon komt al op, voor wiens alverlichtende stralen deze en alle soortgelijke vijanden van de dag zullen vluchten naar hun onderaardse holen om voor eeuwig te worden vergeten. De tijd komt dat taalhaat, natiehaat en dergelijke zullen wijken voor wereldburgerdeugden, zoals geloofshaat al bezig is te wijken voor een zuiverder moraliteit. Men zal inzien dat naties, net als mensen, niet zonder elkaar kunnen, dat ze elkaar wederzijds voordelen geven, dat de een recht heeft op de dankbaarheid van de ander, en hoewel de schuld van de een groter is dan van de ander elk geeft naar zijn vermogen, en dat slechts een – de ene alwetende – kan uitrekenen wie het meest broederlijk gaf. Dan zal Engeland Frankrijks en Frankrijk Engelands voorsprong met bescheiden trots erkennen, zonder lage afgunst. Dan zal Duitsland de zachte verdiensten van de kalme geest van het rustige Denemarken waarderen en Denemarken met trotse bescheidenheid erkennen wat de wereld dankt aan zijn grootste groep verlichte burgers, de natie uit wiens vruchtbare schoot de Europese vrije geest, de boekdrukkunst, de astronomie, de reformatie van het christendom en de reformatie in de filosofie ontsproten – en voelen welke achting en liefde deze edele buur verdient! Die grote hoeveelheid Duitse kaf dat eens in tonnen, scheppen en boerenkarren vanaf de tijd van Erik van Pommeren tot aan de tijd van Frederik V ons land overstroomde, zal vergeten zijn en als men eraan terugdenkt, zal men eraan denken dat er veel prachtige graankorrels tussen zaten, tot eer van de vrije boerenstand. En dat de overigen niet waren gekomen, als men hen niet had laten komen. Afstand nemen van de Duitsers omdat Denemarken onder zijn koningen een telt die geen Deens sprak, zal men net zo belachelijk vinden als wanneer Frankrijk de Denen zou haten en verachten, omdat er Deens bloed in de aderen van de laatste Lodewijk stroomde.

Haast je, zon! Kom snel, zoals het morgenrood verkondigt! Spoedig straalt de klaarlichte dag van de humaniteit over het geliefde Europa! Wat een genot, de broer zijn broer te zien omhelzen, maar wat een zaligheid naties elkaar te zien omhelzen!

Dan zal waarheid de enige gedachte zijn, liefde het enige gevoel, menselijkheid de enige handeling!

Ik had me opeens verzoend met mijn reis naar Pymont. Ik vond niet dat ik de gevoelens die het doorbreken van de zon in mijn ziel had gewekt hier op de Hermansberg te duur had gekocht na al die verveling die me in het dal had beneveld. Nergens had ik me tot nu toe vrijer, meer burger van het Noorden, meer broer van de grote familie aan deze kant van de Alpen gevoeld dan hier op de top van het oude Cheruskenwoud, waar de kracht van het Zuiden voor het eerst moest bukken voor de kracht van het Noorden. Ik herkende de geboorte van Europa's vrijheid in de herinnering aan Herman en volgde met een gelukzalige blik zijn zonnige gang naar het Westen, zoals hij met de Angelsaksen naar Albion ging, met de Franken naar Gallië. Beminnelijk ontwaakte ginds Nederland en hier Zwitserland. Maar aan de andere kant van de Rijn verborgen donderwolken lange tijd de stralen. Nu braken ze met verdubbelde glans door in de overweldigende Rijksdag van het Europese Frankrijk.

Ik was niet langer een slaaf van mijn nationaliteit, ik was Duitser, ik was Fransman, ik was een Brit, ik was een Belg, ik was Zwitser, ik was een Scandinaviër. Mijn hart sloeg even sterk voor mijn broeder hier als voor mijn broeder daar. Slechts drie banden – even onverbreekelijk als mooi – bonden mijn ziel sterker aan Denemarken: vriendschap, de taal en mijn jeugdherinneringen. De eerste betoverde mijn hart met een diepe hoffelijkheid, de tweede gaf me mijn natuurlijke invloedssfeer, de laatste bond me aan mijn geboorteplek.

Maar jij was mijn getuige, vader aller naties, dat mijn hart nooit warmer sloeg voor mijn geboorteland als in dat ogenblik waarin het heftig sloeg voor alle andere.

Maar het is tijd dat ik de Hermansberg verlaat, want ik moet verder in mijn labyrint en ik weet niet hoever ik verwijderd ben van de plek waar ik genoodzaakt ben om te stoppen (als de Minotaurus dat niet verhindert) en terug moet keren.

De gevoelens van sympathie waarmee M. en ik deze romantische dag, gewijd aan de herinnering aan Herman en aan de vrijheid en hun gevolgen, hadden gevierd, had de band tussen ons nog sterker gemaakt. We besloten zoveel mogelijk ons lot te delen en in die stemming kwamen we terug in Pymont.